

አርበኝነትና አህጉራዊ አንድነት

“ኮሌጅ-ኩ” መጣች (ልዑልድ)

ቴዎድሮስ

የካቲት

የ19ኛው ንባቢ
ታሪካዊ ድል

6ኛ ዓመት

ቁጥር 10

ሰኔ 1975

የአማርኛ ደራሲያን እምነትና አቅጣጫ

፡ ከሥነም ሙልያ፡

ሌላ ማተሚያ ቤቶች የፈለጉትን ያህል ይጠይቃሉ። ትምህርት ሚኒስቴር ካልገዛ በስተቀር ለሕዝብ የሚሸጠው መጽሐፍ የሚሄደው ለማተሚያ ቤት ነው።

መንግሥቱ ገዳሙ ከነአቤ ጉበኛ ጋር በማዕረግ ልናስልፈው የምንችል ደራሲ ነው። እብዛኛው ትኩረቱ በማህበረሰብአዊ ጉዳዮች ላይ ሲሆን ከቀድሞ አፍክዋ የፈጠሩ ጽሑፎች ዘዴ የተለየ ባሕርይ የማይታይባቸው ናቸው። ይሁን እንጂ ታዋቂው ደራሲ ለነበረበት ዘመን አስተሳሰብ ደረጃ ይመጥናሉ ባይባሉም ለአማርኛ ሥነ ጽሑፍ የማይናቅ አስተዋጽኦ ያደረጉ ሥራዎችን አበርክቶልን ያለፈ ልብ ሙሉ የጽሑፍ ሰው

ነበር ብለን ልናልፈው ብንችልም ወደፊት በእርሱ ምናብ የተፈጠሩት ገጸ ባሕርያት ጉዳይ በሰፊው ሊጠኑ የሚገባቸው ሰብአዊ ድንጋጌያችን በአራዊት ጠባይ በጉልበትና በኃይል የተሞሉ ሥራዎች መሆናቸውን ሳልጠቁም አላልፍም።

ከዛሬ 24 ዓመታት ጀምሮ በአማርኛ ሥነ ጽሑፍ ዓለም ውስጥ ያለና ከፍተኛ ተወዳጅነትና ዝናን ያተረፈ ደራሲ ባለቅኔ ፀጋዬ ገ/መድኅን ነው። ፀጋዬ ገ/መድኅን በቅድመ አብዮትም ሆነ በድኅረ አብዮት የአማርኛ ድራማ አጻጻፍ ውስጥ ግንባር ቀደም ሥፍራ ይዞ የሚገኝ ነው። በተለይ በ1957 በደረሰው የክርም ሰው «በተሰኘው ሥራው አማ

ካይነት በጣም ሊታወቅ ችሏል። ፀጋዬ የክርም ሰውን ሲጽፍ የዘመናዊ አጻጻፍ ት/ቤቶች ከሆኑት አንዱን የፈጠራ አግጣጫ ተከትሎ የጻፈ መሆኑን ራሱ በይፋ ይናገራል።

«የቲያትሩ አደራረስ ዘመናዊ ተብለው ሚታወቁት ዓይነቶች በተለይ «ቲያትር እፍ ከሩወልቲ» ማለት መንፈስን ሊያስጩ ንቅ በሚቃጣ ሆናቱ ከሚቀርበው ጋር ይመደባል።» በማለት በመቅድሙ ውስጥ ያሰፈረውን የፈጠራ አግጣጫ እምነቱን ያንፀባርቃል።

ፀጋዬ ገ/መድኅን በዚህም ሆነ በሌሎች ሥራዎች በዘመኑ በነበረው ገሃድ ዕውነታ ውስጥ በቲያትር ጥበብ አማካይነት ያለምንም ማመንታት በድፍረት ያንፀባርቀው ከመሆኑም በላይ የድራማዎች ሜሪዎች ባለቤቶች ከዚህም ከዚያም መደቦች አባላት የሚገኙበት ነው። ፍርድና ፍትሕን ለተነፈጉ ወገኖች ተመልካቹ እንዲጽፈው ቢያደርግም በበታች «ጭቁን» መደብ አካባቢ ላሉት ገጸባሕርያት ፀጋዬ አድሎ እንደነበረውና በሁዋላም አቋሙን ለይቶ እንዳወጣው ለመገንዘብ ብዙ አዳጋች አይደለም። ስለዚህ ፀጋዬ ገብረ መድኅን እምነቱን በመቅድምፍ ውስጥ በትክክል ሊያስቀምጣቸው ባይችሉም «የጭካኔ ቲያትር» እርሱ እንደተረዳው የተጉሳቆለ ኑሮ የሚኖሩትን ሰዎች ሕይወት በማንፀባረቅ የድርሰቱን ዓላማ ወይም ፍልስፍናውን ለማሳየት የሞከረ ይመስላል። እብዛኛዎቹ የፀጋዬ የሕሳብ አገላለጾች በብሶት አገላለጽና ንባብ አዕምሮ ላይ የተመሠረተ ይመስላል። ሞገስና አብዬ ዘርፉ «በክርም ሰው» ውስጥ ለዚህ አባባል ጥሩ ምሳሌ ቢሆኑም የግጥም ጥርቅም አድርጎ ባቀረበው «እሳት ወይ አበባ» በተሰኘው መጽሐፉ ውስጥ በቀረቡት ግጥሞች ላይ ይህ የደራሲው ባሕርይ ጉልቶ ይታያል። ፀጋዬ የትካዜ አሻራ በሰዎች ሕሊና ውስጥ ትቶ ለማለፍ ያለው ኃይል ቀላል አይደለም። ይህ ፍላጎቱና ጉልበቱ ከማንፈልገው ጭንቀት ውስጥ ሊከተን ቢፈልግም ቅሉ ትውፊታዊው ኢትዮጵያዊ የደጋ የሕይወት የፍልስፍና አመለካከት ይህን መምሰሉን አበ

አንድ አጀማመሩ አልዘለቀም እንጂ በአማርኛ ሥነ ጽሑፍ ውስጥ በአሜሪካ ልብ ወለድ ታሪክ አፃፃፍ በሁለት መጻሕፍት 12 ድርሰቶችን ይዞ ቀርቦ የነበረው «የመስከረም»ና «የሌላው መንገድ» ደራሲ ታደሰ ሊበን አንዱ ብርቅዬ ደራሲ ጠቢብ ነበር። እርሱም በ1952 ባቀረበው የመጨረሻው ሥራው «ሌላው መንገድ» መቅድም ላይ ስለአጭር ልብወለድ ንድፈ ሐሳብ ያለውን እምነት ይገልጻል።

«...አጭር ልብወለድ ታሪክ ነው ተብሎ በወረቀት ላይ የሰፈረ ድርሰት አንድ ሙሉ የሆነ ፡ ሲጨረስም ያለቀ ፡ የጥበብ ደንብ መሆኑን መመርመርና ማወቅ ወይም ልብ ማድረግ ዛሬ የያንዳንዱ አንባቢ ግዳጅ ሊሆን የሚገባው ነገር ነው።

«ባጭሩ አጭር ልብወለድ ታሪክ ፡ የትልቅ ታሪክ ብሜቂ ወይም ቁራጭ ነገር አይደለም። አንድ አጭር ልብወለድ ታሪክ በራሱ ቋሚ የሆኑ አንድን ሐሳብ ወይም አንድ ጠባይ (አንድ የተለየ ሰውን) በሚገባ የሚገልጽ ራሱን የቻለ የጥበብ ቃላት ክፍል ው። ነገር ግን ማንኛውም ኢትዮጵያዊ ንድሚያውቀው ሁሉ እንጉቻ እንጀራ የአንድ ትልቅ እንጀራ ቁራጭ አይደለም።» ይለናል ታደሰ ሊበን።

ታደሰ ሊበን አንድ እንጉቻ ያቀረባቸው ታሪኮች ማህበረሰብአዊ የሆኑ ችግሮችን የሚመለከቱ ናቸው። በሥዕላዊ አገላለጽ ከቀረቡት መካከል «ጅብ ነሽ» እና «ትንሹ ልጅ» የተባሉት ታሪኮች ከተደራሲዎች ጋር ዘወትር የወረቀት ትውስት ይመስል የሚቆዩ ትረካዎች ናቸው። ግን ደራሲው አንድ ዕለት ወይም ወርሐዊ ጤዛ ሳይሆን እንደመስከረም ወፍ እንኳ እየሰነበተ ብቅ ሳይል ከሰነበተ 22 ደመራዎች ተለኩሰዋል። ለዚህ ታላቅ ችሎታና ስጦታን ላሳየ ደራሲ ጠቢብ የአክብሮት መግለጫ ከዘላለም ሐውልቱ ላይ ጉንጉን አበባ ለማስቀመጥ እንኳ አንችልም። ምክንያቱም ብዕሩን ተንተራሰ እንጂ ክንዱን አልተንተራሰም እና ነው።

ታደሰ ሊበን የአሜሪካ ታሪኮችን ፅንሰ ሐሳብ ቀደም ሲል ባጤነው ሁኔታ ቢገልጽልን ፡ ያለፈው ደራሲ መንግሥቱ ገዳሙ ሌላ እምነት ነበረው። በመንግሥቱ ገዳሙ አባባል።

«የሚፈለገው ታሪኩ ነው እንጂ የገጽ ብዛት አይደለም። በሀገራችን ውስጥ ማን በብ የማይወዱ ሰዎች ስላሉ ስንፍናቸውን ለማውደም ብዬ ገጹን አሳንሼዋለሁ። በሀገራችን የወረቀት ፋብሪካ የለም። ስለ

1975

ለፅሁ። «ባሻ አሸብር ባሚረክ» ስብስብ የፖለቲካ እስረኞች ግጥሞች ውስጥ ስለቅኔ የተነገረውን መጥቀስ በቂ ይሆናል ።

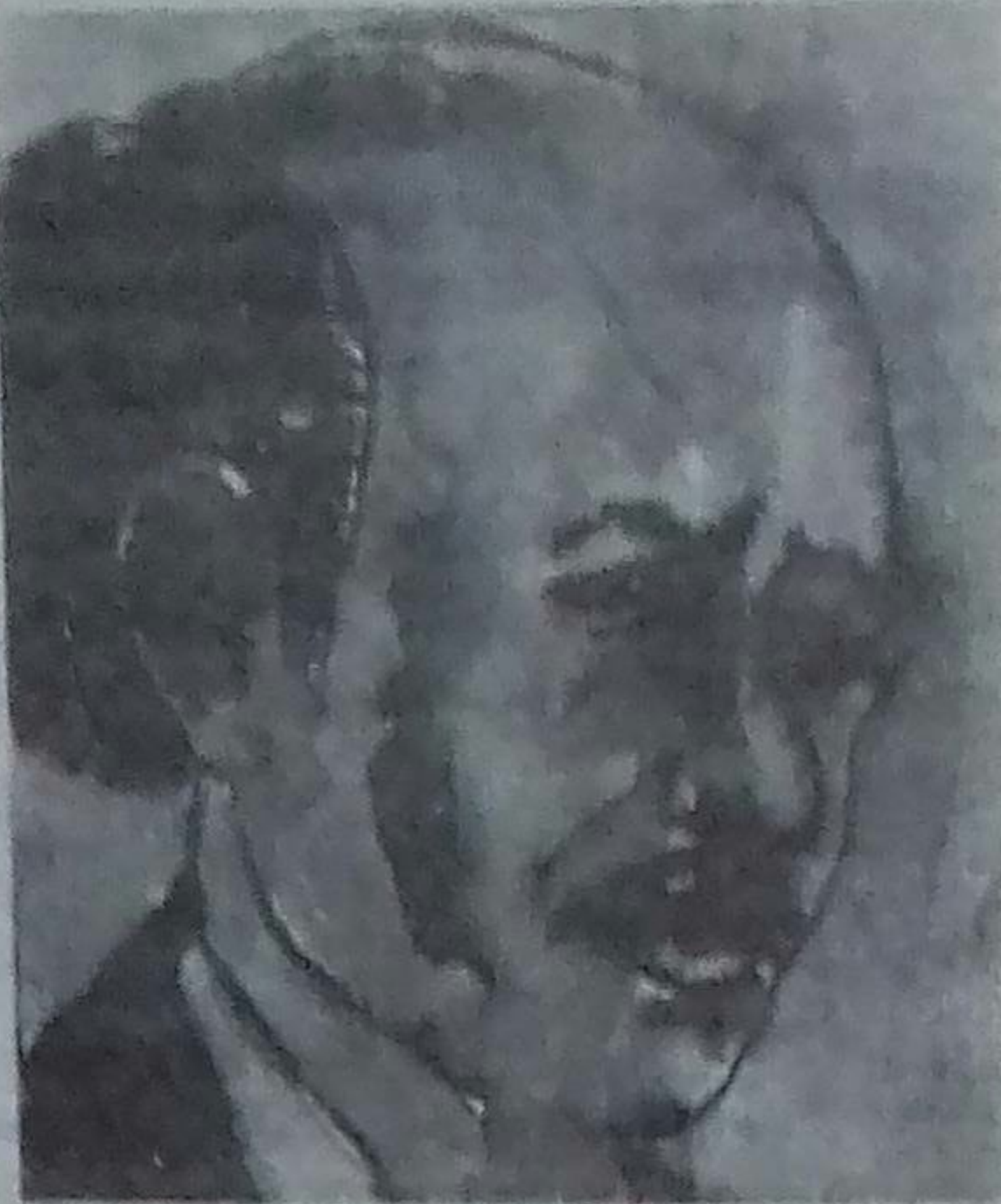
«— በስንኝና በሀረግ አቀነባበር ረገድ የእንቅስቃሴን ወይም የአክብሮትን ጅምናስቲክ መገንድ ደራሲው አልተከተለም። አንተል መራቀቅ መመሳጠር የድርሰትን መልእክት ያደረገናል። የቅኔ እዝመራ «መልካም» ነው ተብሎ የለ ።» በማለት በመግቢያው ውስጥ የሚያንፀባርቀው እምነት ከቀድሞ የተለየ ነው ።

መንግስቱ ለማ በዘመናዊ ለማርኛ የገጥምና የተውኔት ጥበብ ባህል ውስጥ ፈጣሪ ጠቢብ ብቻ ሳይሆን የንድፈ ሃሳብ አቅራቢም ምሁር ነው። ስለቲያትርና ስለ ግጥም ያቀረባቸው አነስተኛ ፅሁፎች እንዳሉት ይታወቃል። እነሱ ይበልጡን ያተኩሩት በአፃፃፍ ቱክኒክ ላይ እንጂ በደራሲው እምነት ላይ ሆኖ አናገኘውም። ከዚህ እውቅ የዘመናችን ደራሲ ወደፊትም ብዙ የሚያስቁንና የሚያሳስቡን ስራዎች እንደምናገኝ በማመን ከብዙ በጥቂቱ ያለኝን ሀሳብ የሰነዘርሁ ስለሆነ ወደሌሎች እተላለፋለሁ ።

ለአማርኛ ስነፅሁፍ ጥበብ ቃላት እድገትና ብልፅግና ከተደረጉት ፍልሚያዎች እጅግ አስደንጋጭና አዲስ ሃሳብ ሁኖ የቀረበው «ልጅነት» የተሰኘው የሰሎሞን ድሬሳ የግጥም መፅሀፍ ነው። ሰሎሞን ድሬሳ በልጅነት ያበቃ ደራሲ ነው። በ1964 የአብዮት ዋዜማ እንደመሆኑ ዘመኑ ዘመነ አመፅ ነበርና፤ በየፈርጁ ከታዩት አመጾች አንዱ የሰሎሞን ድሬሳ «ልጅነት» ነው። ሰሎሞን ድሬሳ ስለስነፅሁፍ ያለውን አመለካከት እሸቅድ ምድም በሚል ስያሜ መቅድሙን ሲፅፍ እንዲህ ይላል።

«— - - - ልበወለድን፣ ግጥምን፣ ድራማን ለማንጠር ብእር የሚገፉ ሁሉ - - - ለሀገር ብልፅግና፣ ለቋንቋ መዳበር እና የመሳሰሉ መልሶች አንድም ለማስመሰል ወይም በየዋህነት የሚሰጡ ናቸው። በቀላሉ መልስ የሚገኝለትን ጥያቄ የሚጠይቅ ወይ እብድ ነው። አለበለዚያትም ሰባኪ፣ ለትግልሰቢሆን ክብደት እየተመጣጠነ አይደል።

«ሆንም ቀረ እነዚህ አርባ ተኩል ግጥሞች የተፃፉት መፃፍ ስለነበረባቸው ነው። አልፎ አልፎ ልፈትለክ ሲሉ ተለቀዋል።» በማለት ስለስነፅሁፍ ተግባረቢነት ለመስበክ ሞክሯል። ሰሎሞን ድሬሳ የአማርኛ ሥነፅሁፍ የነበረውን ዘመናዊ የእውነታነት አቅጣጫና የማስተማር፣ የማሳወቅና የማሰልጠን ተግባሩን አፈራርሶ «ጥበብ ለጥበብ» በሚል

የምዕራብ የፈጠራ ጥበብ ውድቀት ንድፈ ሃሳብን የሚያስተጋባ ይመስላል። ይህ እዝማሚያ በሌላ አካባቢ ንድፈ ሃሳቡ ሲወጣን የነበረው ችግርና ጠቢባትም ከችግሩ ለመሸሽ የፈጠሩት ሁኔታ እንደነበረ ሁሉ በአብዮቱ ዋዜማ በኢትዮጵያም የነበረው ሁኔታ ጠቢባን የፈጠራ ተግባራቸው ወደ ማህበረሰቡ ችግር እንዲያተኩር የሚለው ጥሪ በተራማጅ ሃይሎች አካባቢ አዘውትሮ ይሰብክ ስለነበረ ሰሎሞን ድሬሳና መሰሎቹ በሌላውም የጥበባት ዘርፎች ውስጥ የነበሩት ይህንን «መፃፍ ብቻ ስላለብኝ መፃፍ» ወይም «መሳል ብቻ ስላለብኝ መሳል» የሚለውን እዝማሚያ ለማንፀባረቅ ሞክረዋል። «ጥበብ ለጥበብ» የሚለውን ንድፈ ሃሳብ በይፋ እንደ ሰሎሞን ድሬሳ ያስተጋባ የጥበብ ቃላት ሰው ባናገኝም፣ ያንዳንዶቹ ሽሽት ይህንኑ ይመስል እንደነበረ መዘንጋትም የለብንም። ጥበብን ከግብረተሰብ እድገት ነጥሎ መመልከት የማይቻለውን ያህል ጠቃሚነቱን እምኖ መልእክት ለማስተላለፍ የሚገለገልበቱ ግለሰብ የመልእክቱን ይዘት የሚያንፀባርቀው ሳያውቀውና ሳይፈልገው እንደገደል ማሟቱ መሆን እንደማይችል የታመነ ነው። ይሁን እንጂ አንዳንዶችም እንደዘመኑ ሁኔታ የግለሰቦችን ተቃውሞ መመልከት ተገቢ የትምህርት አለም ግዴታ ነው።

ጉማላሉ

ብታቅማማ ባታቅማማ
አትል ግጥም አይደል
ዱዳ ካልሆንክ የማትሰማ
ልንም ካላፍትወቱ
ሀሳብ ካለ ቸርነቱ
ብትሰማ
ባትሰማ
ብፈነዳ
ባልፈነዳ
ብቀኝ

ባልቀኝ
ባዳምጥህ ትዝብት ሁንኝ
ድንጋይ ሳልቆጥር
ቃላት ሳልቋጥር
ስንኝ ሳላዛውር
ግጥም ነው ቋንቋ ነኝ
ምን ታደርጉኝ (ገፅ 43)

ብሎ ለመፃፍ ያነሳሳው ምንድን ነው?
(ይቀጥላል)

ቴዎድሮስ...

ገጽ 20 የዞረ

እዚያ ካሳ አገልግሎት ከፈተ ። ያን የገማውን ታላቅ ቆራረጠ ። ቃል ኪዳን መግቢያ በማድረግ እሱና ወታደሮቹ እንዳንድቁራጭ ጎረቤት፣ እስከ መጨረሻው ለመዋጋት ተማማሉ። ከእንግዲህ ካሳ ከዙፋን ላነሰ ነገር እንደማይመለስ ሁሉም አወቁ።

እቲጌ መነን ላኩበት ። እምቢ አልመጣም አለ። ደጃች ወንድይራድ የሦስት ደጃዝማች የሚያህል ሠራዊት ይዞ ዘመተበት ። ካሳ በሽፍትነቱ ጊዜ አገዛዙን አገሬው ወዶለት ኖሮ፣ አሁን በሙሉ ከተተለት ። ካሳ ጦሩን አፋፍ ላይ አዘጋጅቶ ድንኳኑን ተክሎ ጠበቀ ። ደጃች ወንድይራድ እያስፎከረ— «የኮሶ ሻጭ ልጅ እጁን ቢሰጥ ይሻለዋል» እያሰኘ— መጣ ። ካሳ ከደርቡሾቹ የማረከው የሚዳ መነፅር አለው ። በሱ ያያል ። ተዋበች ካሳን፣ «ተኛ ደክሞሃል ። ሲደርሱ እቀስቅስሃለሁ» ትለዋለች ። የት ሲደርሱ እንደምትቀስቅሰው አመለካከቷ ይተኛል ። - - -

«ታጠቅ! ታጠቅ ደረሱ!» ብላ ቀስቀሰችው ። ከዚያ ወዲህ የፈረሰ ስሙ «አባ ታጠቅ» ሆነ ።

ካሳ በቀላሉ ድል አደረገ ። ወንድይራድ ተማረከ ። «ወንድ መሆን ነው እንጂ አስቸጋሪው ወንድይራድ፣ መሳደብ ቀላል ነው። እኔ እያለሁልህ ለምን የወንድ እናት ትሰድባለህ?» ለቁርስ፣ ለምሳ፣ ለእራት ኮሶ፣ እንቆቆ፣ ቀጨሞ እያጠጣ ወንድይራድን በቁርጠትና በተቅማጥ ገደለው ።

ካሳ ለወንድይራድ ወታደሮች ምን እንዳላቸው ለትውልድ አልተላለፈም ። ብቻ አብዛኛዎቹ ግልብጥ ብለው ለሱ ገቡለት፣ አጥፍ ድል ሆነለት ።

እቲጌ መነን ካሳን እርቅ ጠየቁት ። የደም ቢያን ግዛት ጨምረው ሰጡት። ሂዶ እዚያ ተቀመጠ ።

(ይቀጥላል)